

RIIK KUI KUNSTITEOS vs *FAILED STATE* 2

Mati Hint

Kõne 15. aprillil 2018 Riigikogu saalis ajaloolise aprillipleenumi 30. aastapäevale pühendatud arutelul (korraldas Eesti Kultuuri Koda)

Pöördumised.

Võõrkeelne väljend minu kõne pealkirjas pole eesti keeles seetõttu, et eesti keeles oleks vasteks *äpardunud, ebaõnnestunud, läbikukkunud*; ma ei tahaks oma Eesti riigist kõneldes selliseid sõnu kasutada, sest selline diagnoos on liiga valus. Kõige rohkem seostub juba terminina kasutatav *failed state* Ameerika lingvisti ja poliitilise publitsisti Noam Chomsky nimega, kelle raamat "Failed States" ilmus esmatrükis juba aastal 2006 (näitan raamatut). Chomsky on Eestis väga tuntud minu põlvkonna keeleteadlaste hulgas, kahjuks aga mitte publitsistina; samal ajal on Soomes igas korralikus raamatukaupluses Chomskyl oma riikul (inglise ja soome keeles).

Kui riikidele ja ühiskondadele hinnangu andmisel on skaala ühes otsas RIIK KUI KUNSTITEOS ja teises otsas *FAILED STATE* (äpardunud riik), siis tuleb meil küsida, kus sellel skaalal asub taasiseseisvunud Eesti ja kumma seisundi poole ta liigub.

RIIK KUI KUNSTITEOS on raamiks harmoonilisele ühiskonnale, kus eesmärgiks on koostöö, empaatia, solidaarsus, austus oma maa ja looduse ning oma keele ja kultuuri vastu, lugupidav ja rikastav suhtlemine teiste keelte ja kultuuridega. RIIKI KUI KUNSTITEOST ehitatakse järeltulevatele põlvvedele mõeldes. Sellises riigis ei valitse pahatahtlikkus, sellisest riigist ei jookse inimesed minema, pahatahtlikkus on põlastatav.

FAILED STATE ei ole orienteeritud tasakaalule, õiglusele ja ausameelsusele, vaid armutule konkurentsile ja võimuvõitlusele, milles põhiliseks argumendiks on poliititehnoloogiad, manipuleerimine ja sildistamine, salatsemine ja salastamine, korruptsioon, riigiaparaadi kasutamine alternatiivides mõtlemise allasurumiseks, ühiskonnaliikmete hoidmine mitmesuguste hirmude all (töö kaotamise hirm, võlaorjusega toimetulematuse hirm, töökiusamise ja sildistamise hirm, sõjahirm...). Selline riik jäetakse maha suurema kurvastusega.

Mida teha, et Eesti ei liiguks *failed state* seisundi poole?

1. Vastandamistele (noored – mitternoored, Tallinn – ülejäänud Eesti, eestlased – venekeelsed) ehitatud võimuhaaramine ja võimul püsimine tuleb hinnata Eestile surmavalt ohtlikuks. Muutust sellises poliitikas saab loota alles siis, kui me ei pea alatasa kuulma-lugema sellest, kuidas järjekordne läbikukkunud poliitik on riigiaparaadis võetud tööle megapalgaga nõunikuna, samal ajal kui politseikele ja päästetöötajatele palgatõusuraha ei jätku. Sellised näited iseloomustavad korporatiivset-korruptiivset ühiskonda, ma ei soovi, et selline ühiskonnamudel või elulaad kinnistuks Eestis uueks normaalsuseks.

2. Eesti haritlaskond peab taastama omavahelise solidaarsuse, mitte laskma ennast ära kasutada parteide ja klikkide võimuvõitluses.

3. Tuleb taastada põlvkondade koostöö, tuleb lõpetada vanema põlvkonna kogemuste ignoreerimine.

4. Mitte-eesti emakeelega inimesed tuleb tõeliselt lõimida Eesti ühiskonda.

5. Tuleb üritada vähendada majanduslikku ebavõrdsust, mis Eestis on ebaloomulikult suur. Kui aina korratakse, et Eestis pole kunagi elatud nii hästi kui praegu, siis saab see õige olla ainult statistilise mediaani mõttes, kusjuures hea elamise all peetakse silmas materiaalselt elu, tarbimist ja pidutsemist, aga mitte ühiskonna tervet psühhokliimat.

6. Eestis on psühhokliimaga üsna halvasti: kooli- ja töökiusamine, uskumatult pahatahtlik anonüümne kommenteerimine, stigmatiseeriv sildistamine, vanade ja noorte, ka laste depressiivsus, enesetappude suhtarv, HIV-epideemia, narkomaania ja alkoholism on osa meie igapäevasest elust.

7. Eesti keele ja eesti kultuuri prioriteet igas eluvaldkonnas peab olema tagatud, ja mitte üksnes põhiseaduse trükitähtedes, vaid ka Eesti elus ja riigieelarves. Poliitikud ja ametnikud ei mõtle, milline katastroof nn haldusreform on Eesti kohanimevaramule ning missugused kodukohaidentiteedi probleemid piiride nihutamine toob sadadele tuhandetele inimestele. Esialgu on haldusreformist kasu saanud ainult sildivabrikud ja kompensatsiooni saanud koondatud ametnikud.

7. Haritlaskond ei tohi ennast lasta marginaliseerida, sest ta on palju tõelisem eliit kui erakondade juhatused. Õpetajate ja kultuuritöötajate palgatasemetes oleks õigeks eeskujuks Põhjamaad. Ka Eesti teadus vajab finantseerimist Põhjamaade mudeli järgi. Riik peaks soodustama ja eelistama Eesti teadlaste kompetentsuse kasutamist üldsuse huvides.

8. Rahvastikupoliitika peab soosima sündivust ja pidurdama väljarännet, aga sündivuse suurendamisele suunatud abinõudel on mõtet üksnes siis, kui väljaränne asendub oma Eesti kodumaale tagasipöördumisega.

9. Õigus peab toimina õiglaselt ja ausameelselt ning õiguse taotlemine peab olema kõigile kättesaadav.

10. Ajakirjandus peab valvel olema ka iseenda usaldusvääruse ja kallutamatus eest.

Just praegu, lähematel kuudel tehakse Eesti ellujäämise seisukohalt saatuslikke otsuseid, milles rahva teadlikku informeeritud arvamust pole kujundatud: Rail Baltic, tselluloositehas Emajõe, metsade lageraie... Võimulolijad peavad aru saama, et Eesti ei ole kellegi koloniaalvaldus demokraatliku riigi kulissi varjus. Mis kunstiteosest me unistame lageraieväljadel ja Rail Balticu valli ehitamiseks auklikuks uuristatud maal?

Lootus ei tohi kustuda. Eesti haritlaskond ja loomerahvas peavad suutma ühineda Eesti päästmiseks.

Lõpuks tuleb küsida, kas minu mõtted on vähegi realistlikud. Kindlasti on. Ühiskonna psühhokliima parandamine ei nõua suuri materiaalseid ohvreid, aga ka raha kokkuhoiuks ja õigematesse kanalitesse suunamiseks on palju võimalusi: tõmmata koomale riigiaparaati, näiteks lõpetades nõunikukohtadel poliitbroilerite haudumise, peatada Rail Baltic, lõpetada edukate eraettevõtjate tagakiusamine (näiteks suursaarte suurepärase praamiühenduse asendamine riigifirma äpardumiste ja korruptiivsete tehingute reaga), loobuda karikatuurset tasuta bussisõidust maakondades, ja palju muud.

Täna teid.